

La via valenciana

Ernest Lluch

recerca i pensament

editorial afers

La peripècia econòmica valenciana

La via valenciana d'Ernest Lluch es va publicar el 1976. L'autor hi proposava un nou paradigma per explicar el procés econòmic valencià. Ara s'acaba de reeditar afegint-hi un altre text de Lluch i incloent-hi, a més, una introducció i un important «Epíleg» de Vicent Soler sobre el que ha passat en l'economia valenciana des de la data d'aparició de *La via valenciana* fins el moment actual.

El 1980 Ernest Lluch escrivia que *Nosaltres els valencians* (1962) se-para la història de la

nostra prehistòria. I, més endavant, afirmava: «la gran virtut de les aportacions fusterianes és que permeten avançar i aprofundir en el que suggerixen, i això, sortosament des de l'angle social i econòmic».

El 1976 Ernest Lluch es podia trobar ja en condicions d'aprofitar els resultats de les seues recerques i les dels seus companys i deixebles. El resultat va ser *La via valenciana*. Aquesta obra va constituir la primera *mise au point* de la història econòmica valenciana des de la Il·lustració fins a la seua data de redacció. No es tracta, però, d'una *història* neutra, asèptica, *professoral*, sinó que hi trobem un permanent intent d'explicació i interpreta-

---

LA VIA VALENCIANA
ERNEST LLUCH
COL·LECCIÓ «RECERCA I PENSAMENT», 13
AFERS. CATARROJA, 2001

ció basat en les noves dades de què disposava. Era, per això, no sols una síntesi teòrica

que posava en relleu el paradigma –«la via»– del desenvolupament econòmic del País Valencià. Tenia –té–, a més, un agut caire polèmic, ja que «La via valenciana» s'oposava al model que Fuster havia construït en el seu llibre. Ho feia, frontalment, amb les dues tesis socioeconòmiques i polítiques de *Nosaltres els valencians*: el País Valencià havia perdut el tren de la industrialització i reposava, bàsicament, en una estructura agrària. En conseqüència, no hi havia hagut tampoc una burgesia. Ernest Lluch, en canvi, o en contra, sostenia que hi ha hagut una base industrial a partir del XVIII sense la qual no hauria estat possible el procés de creixement de la indústria valenciana

a partir dels anys seixanta. Per tant, calia afirmar la presència d'una burgesia que manava, que comptava amb un quadre de personatges tan actius com Campo, Ciril Amorós, Navarro Reverter i, fins i tot, Teodor Llorente... Però què en deia Fuster dels nous plantejaments que contestaven les seues tesis centrals? És clar –recorda Lluch– que no negava ja la industrialització que s'havia posat en marxa després d'escriure el seu llibre. Mantenia, però, les seues posicions –com assenyala Lluch–, pel que feia al passat. Més encara: pel que feia al present industrial s'interrogava fins a quin punt era autòcton, valencià, i fins a quin punt la nova burgesia era una burgesia nostra. Es va equivocar, Fuster, en mantenir la tesi del poc pes que havia tingut la indústria valenciana, o simplement va exagerar la seua apreciació? Lluch és formal en aquest punt: hi havia, al País Valencià, un «fil industrial» que, com tracta de fer veure, «s'allarga sempre». Quan sembla que no hi ha antecedents, una simple recerca els demostra. El lector, però, no pot deixar de preguntar-se si un «fil» en realitat –i això és el que compta, en el fons– és un teixit. O si aquest «fil» era, més aviat, un conjunt de «fillets» solts. Afirmar, per exemple, com fa Lluch (pàg. 158) que les joguines d'Ibi (que comencen el 1906) «tenen

el seu antecedent en les caixetes d'anar a costura a aprendre lletra» és una exageració. O un tret d'humor. Això era pura artesanía i prou. Remarquem, també, que hi ha passatges, tant en l'obra de Lluch com en l'epíleg de Vicent Soler en què s'assenyalen moltes mancances i buits, moltes contradiccions, inhibicions i desajusts estructurals en el camp mateix de la petita i mitjana empresa –la que ha constituït i constitueix encara la base de la indústria valenciana.

En qualsevol cas –i doctors té l'escola valenciana d'economistes per a fiilar el fil– aquesta reedició és molt oportuna. Si *La via valenciana* va significar en el seu moment una aportació rigorosa i fecunda, ara ho pot ser per reexaminar, aprofundir i ampliar el coneixement del passat i per plantejar, com ho fa Vicent Soler en el seu llarg i documentat epíleg, la nova problemàtica que s'ha obert cara al futur.

Josep Iborra

Apenas había terminado la guerra civil cuando Max Aub concibió el proyecto de una serie de novelas en las que, con decidida voluntad testimonial, iba a retomar el camino de la novela histórica, como tantos otros escritores españoles de su tiempo, atraídos por una especie de hipnosis colectiva, de fijación en ese crucial episodio. Para él, esa guerra que desembocó en la derrota de sus ideales políticos y sociales, y en la pérdida de su hogar, su ciudad y su patria adoptiva se convertirá en una persistente obsesión.

El presente ensayo aborda el estudio de la obra de Blasco Ibáñez desde puntos de vista totalmente nuevos o tan solo esbozados por algunos críticos. José Mas y Ma Teresa Mateu ponen de manifiesto la trabazón coherente de un mundo narrativo rebotante de pasión y de belleza que, aunque tiene sus cimientos en el siglo XIX, erige lo mejor de su arquitectura en pleno siglo XX.

Biblioteca Valenciana

*Un focus cultural de la nostra
Comunitat Autònoma*

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA
DIRECCIÓ GENERAL DEL LLIBRE, ARXIVS I BIBLIOTEQUES

L'Azorín, polític i intel·lectual

Davant la idea reiterada pel mateix Azorín que ell només era un observador de la política, en aquests assajos es planteja la seua intervenció en la política i es posa de relleu el seu paper com a intel·lectual durant el primer terç del segle passat.

AZORÍN, LA CARA DEL INTELLECTUAL
ENTRE EL PERIODISMO Y LA POLÍTICA

JOSÉ FERRÁNDIZ LOZANO

COL·LECCIÓ «AMALGAMA», 26

ED. AGUA CLARA-I.A.C. JUAN GIL-ALBERT. ALACANT, 2001

Els vuit assajos de què consta el volum de Ferrándiz Lozano formen part de comunicacions ja donades a conèixer entre 1992 i 2000, que ara, reunides, ens permeten aprofundir i considerar un aspecte de gran rellevància com és la faceta d'intel·lectual en Azorín, sobretot, entre els anys 1904 i 1935. Un període clau, en què va escriure un poc més de la tercera part dels seus articles de política.

Entre aquests assajos, ens trobem l'Azorín de 1905, quan acaba d'escriure per a *El Imparcial* la sèrie «La Andalusia trágica», que suposà, per la crua exposició que féu del conflicte andalús, l'expulsió d'aquest periòdic. Per a Ferrándiz, l'estil periodístic tan innovador d'Azorín en aquests articles pot considerar-se una innovació i un precedent de les tècniques del nou periodisme que, a partir de 1962, Gay Talese, féu popular des dels Estats Units. Aquest estil només tornà a manifestar-se en les cròniques de França enviades a *ABC* en 1918 amb motiu d'un viatge d'Alfons XIII. També s'hi analitzen les cròniques que envià des d'aquest país pel que fa a la participació dels Estats Units en la Primera Guerra Mundial.

S'hi planteja la participació d'Azorín en la política activa i la intervenció en la premsa defensant (en el diari *ABC*) unes postures explícites al costat del conser-

vadorisme, així com s'aborda la seua «militància» en les files de Maura i De la Cierva i també el seu pas en diversos mandats com a diputat imposat. Ferrándiz deixa ben explícita fins a quin punt arribava la seua vinculació amb la política i com acceptava o es deixava manipular al servei d'una causa per via de la seua estreta relació amb els conservadors i la seua utilització del caciquisme més pur. L'any 1923, amb la dictadura de Primo de Rivera, Azorín també és protagonista d'unes actituds molt personals: accepta el règim en un principi, però l'eludeix llançant-se a experimentar amb les avantguardes i acaba qüestionant-lo poc abans de l'adveniment de la República, a la qual s'adhereix, per a perplexitat dels suposats antics correligionaris.

Al capdavant, ens trobem amb un volum ineludible, precís i crític en tot ell. El treball de Ferrándiz posa molta llum en la llarga i complexa personalitat d'un Azorín gens alié a l'època tan canviant que li tocà viure. Amb els grans mèrits de l'obra azoriniana literària a banda, potser per a explicar-nos-lo ara com a intel·lectual caldria tenir encara en compte el pensament de Julian Benda, tan clarividenc pel que fa a la «traïció dels intel·lectuals» des del passat ençà.

Vicent Berenguer

Revisar el futur

El passat segle XX va ser especialment pròdig en moviments intel·lectuals i artístics llançats a imaginar i preveure el futur. Aquest llibre els recorda amb bones dosis d'ironia i d'estima.

GALAXIAS ROBADAS

THE CRY PROJECT

COL·LECCIÓ «VIVA LA REPÚBLICA», 3

NUMA EDICIONES. VALÈNCIA, 2001

Galaxias robadas és un producte de la factoria The Cry Project, composta per un grup de periodistes i dissenyadors preocupats per demostrar la interacció de les diferents branques de la cultura i de l'art i la seua influència sobre la societat. Amb aquestes premisses, resulta lògic que el llibre es presente com una mostra interdisciplinar. A més dels textos que, a manera de reportatges-narració, ens assabenten de la visió de futur que va caracteritzar cada dècada del segle passat, hi ha també obres plàstiques (fotografies, muntatges, objectes) creades específicament per al llibre i encarregades d'obrir cadascun dels deu apartats. De fet, en cada apartat trobem una mostra d'alguns invents i esdeveniments crucials del segle xx. També dels llibres, pel·lícules o productes musicals que influeixen decisivament en la visió de l'avenir de la societat occidental.

El resultat no és una recopilació exhaustiva, tal com aclareixen els autors, sinó un llibre molt amé, ple d'informació, amb narracions que capten l'atenció del lector i, a més, perfectament dissenyat i il·lustrat amb unes fotografies a tot color de gran qualitat. *Galaxias robadas* aporta moltes dades per a explicar el desencant d'una societat que, durant les primeres dè-

cades del segle xx, es va sentir seduïda pels avanços de la tècnica i que ben prompte es va veure sacsejada per unes guerres especialment mortíferes gràcies, entre altres elements, a aquella mateixa tècnica. De la imatge d'un futur ple de robots i màquines on l'home pràcticament no faria una altra cosa que manar, es passa a la percepció de l'avenir com una etapa fosca i plena d'amenaques. Les màquines, en principi aliades, es converteixen en destructores i la ciència i la tècnica, abans tan ràpides, sembla que no corren prou per solucionar els grans problemes de la humanitat. Del triomfalisme del inicis del segle xx es passa a la visió desencantada o irònica de les últimes dècades. De tot això i molt bé, parla *Galaxias robadas*, un llibre més de Numa Ediciones que la situa entre les empreses més interessants del nou panorama editorial valencià.

Jordi Sebastià

Re-significar la modernidad

Neus Campillo articula en *El descrèdit de la modernitat* una pluralidad de reflexiones en torno al actual debate modernidad-postmodernidad, subrayando en el mismo la polisemia y la ambigüedad de significados de los citados términos.

EL DESCRÈDIT DE LA MODERNITAT

NEUS CAMPILLO

COL·LECCIÓ «ASSAIG», 3

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA. VALÈNCIA, 2001

El descrèdit de la modernitat de Neus Campillo, publicado este año por la Universitat de València constituye un profundo análisis sobre el debate modernidad-postmodernidad, a la vez que ofrece un enfoque de la modernidad, comprendiéndola como una actitud crítica más que como un período histórico, aportando así una jugosa reflexión sobre las causas del «descrédito de la modernidad».

La autora, profesora de filosofía de la Universitat de València, realiza un meticuloso análisis conceptual en la primera parte del ensayo, escapando de toda reflexión simplista y recurrente que arrastre al descrédito a la modernidad; la polisemia y la ambigüedad son los rasgos que definen este polémico concepto. De igual manera, se desmarca, en el actual debate, de la visión historicista que comprende tradición, modernidad y postmodernidad como secuencias temporales y que reduce la modernidad a un período que coincide con la Ilustración.

Toda esta confusión conceptual se debe a la errónea identificación, por parte de algunos pensadores contemporáneos, entre humanismo e Ilustración. La distinción entre ambos conceptos es la clave para entender la modernidad en su sentido más amplio; el humanismo comprende al ser humano como el núcleo del conocimiento y la acción, mientras

que la Ilustración supone un cuestionamiento sobre el ser humano, su saber y sus actos. Entender la Ilustración como *el ethos* (l'actitud) de la modernidad nos ayuda a calibrar el sentido de las críticas que se vienen haciendo.

Este último trabajo de Neus Campillo profundiza en las diferentes polémicas filosóficas en torno a la modernidad mostrando un panorama heterogéneo, complejo y controvertido: las aportaciones de filósofos que han hecho un análisis de la ilustración como por ejemplo Kant, quien la considera «la actitud crítica pública y libre» de la modernidad, o Hegel, que la comprende como «un momento racional en el que entran en contradicción la fe y la razón»; las reflexiones sobre la modernidad de pensadores contemporáneos tales como Weber, quien la entiende como un proceso de «racionalización social», o bien de Arednt para quien significa «el auge de lo social»...

Este magma filosófico-conceptual, en el que nos encontramos con voces tan relevantes como las de Foucault, Habermas, Heidegger o Touraine entre otros, representa, según Neus Campillo, «una reflexió sobre el nostre present que ens porta necessàriament a una interrogació sobre qui som nosaltres mateixos».

Nieves Avilés

Papeles escogidos de Lezama Lima

El libro recoge algunos cuadernos de apuntes inéditos de José Lezama Lima, transcritos, escogidos y anotados por Iván González Cruz. Se trata de unos documentos imprescindibles para esa futura biografía del gran escritor cubano que todavía se encuentra por hacer.

EL ESPACIO GNÓSTICO AMERICANO

JOSÉ LEZAMA LIMA

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA, 2001

El espacio gnóstico americano es un conjunto de documentos que pertenecieron al escritor cubano José Lezama Lima y ahora son editados al cuidado de un joven estudioso de su obra, Iván González Cruz. La primera parte del volumen se compone de una selección de documentos del llamado «archivo de José Lezama Lima», y en concreto de dos cuadernos de apuntes; ambos vienen a completar el primer cuaderno de apuntes que bajo el título de *La posibilidad infinita* (Madrid: Verbum, 2000) fue publicado hace unos meses por el propio Iván González Cruz.

El cuaderno tiene un contenido sobre todo documental que va desde el resumen de lectura de un libro de Mircea Eliade a la constatación del emisorio que llevó a la familia de Boabdil la noticia de la rendición de Granada y que luego entraría en el argumento de *Oppiano Licario*, pero también el análisis del proyecto de urbanizar el campo diseñado por el joven Marx para superar la separación de la ciudad y el campo. Bocetos de prólogos, ensayos o conferencias completan esta primera parte del volumen que reseñamos. Junto al cuaderno se incluyen también otros documentos de interés biográfico y literario, como una carta de Le-

zama a la española María Zambrano, con quien mantenía una sincera amistad, o las cartas de la viuda de Lezama, María Luisa Bautista, a la propia Zambrano apenas muere el escritor. Entre el epistolario de cartas dirigidas a Lezama se encuentran las de Jaimes Salinas, José Camón Aznar, José Donoso, Leopoldo Panero, Luis Cernuda, Ramón Xirau, Vicente Aleixandre o Zenobia, la viuda de Juan Ramón Jiménez. Son estas últimas las que permiten hacerse idea de los avatares del escritor de *Paradiso*. Acaso una ordenación cronológica de las cartas hubiera ayudado a comprender mejor la evolución de su situación personal, profesional y política desde los años 40 a los 70. En cualquier caso, se trata de unos documentos imprescindibles para esa futura biografía del gran escritor cubano que todavía se encuentra por hacer.

Miguel Catalán

Sociolingüística del conflicte

És la sociolingüística una ciència de la lingüística? o són disciplines independents? com es vinculen els estudis de sociologia o psicologia amb la sociolingüística? de què se n'ocupa la sociolingüística del conflicte?

EL POLIEDRE SOCIOLINGÜÍSTIC

JORDI SOLÉ I CAMARDONS

COL·LECCIÓ «CONTEXTOS», 6

TRES I QUATRE. VALÈNCIA, 2001

La idea ha estat publicar «un nou manual que continués sent útil tant als ensenyants i als estudiants catalans com al lector en general interessat en la realitat social de les llengües». De manera que toparem amb conceptes *clàssics* de la sociolingüística (diversitat, contacte i variació lingüística, minoria i minorització, registre, argot, etc) però també amb noves aportacions relacionades amb la disciplina de la sociolingüística *in strictu*. La nova proposta parteix de textos anteriors, com *Iniciació a la sociolingüística* –ja exhaurit– i aporta nous estudis i noves reflexions al voltant d'una disciplina que compta amb un bon nombre d'adeptes en el nostre país.

En un primer bloc de capítols, Solé i Camardons revisa la història de la sociolingüística, sintetitzant les aportacions més interessants i el tractament que les escoles lingüístiques més importants n'han fet, per tal d'intentar situar aquesta disciplina en la seua mesura justa dins dels estudis humanístics. Cal tenir en compte que en les anàlisis sociolingüístiques intervenen moltes altres disciplines d'acord amb l'enfocament i els objectius que se cerquen: des de la lingüística pròpiament dita a la sociologia, la psicologia, la història o l'antropologia. Per això la metàfora del «políedre».

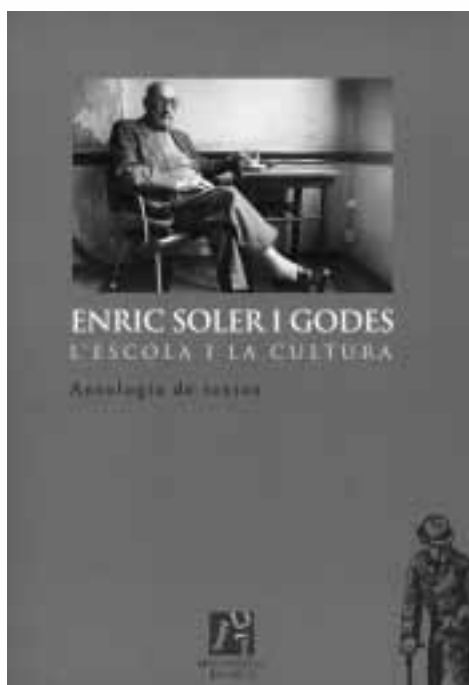
D'altra banda, i en un altre bloc de capítols, l'autor revisa alguns dels conceptes clau de la sociolingüística i li dedica una especial atenció a les varietats i registres de la llengua i als conceptes de llengua estàndard i llengua comuna, assignatura pendent de la llengua catalana i de complexa i difícil solució si ens atenem als darrers esdeveniments en matèria de política i normativització lingüística al País Valencià.

El tema central, tanmateix, és el de la sociolingüística del conflicte, vertader cavall de batalla en una societat complexa com la nostra. S'analitzen actituds, processos, prejudicis, polítiques lingüístiques,... En definitiva tot allò de problemàtic que té el contacte entre llengües quan una d'aquestes es troba en una posició de minorització respecte d'una altra. En aquest apartat l'autor no se n'està, a més, de fer «propostes igualitàries i progressistes en l'àmbit sociolingüístic nacional i internacional», com tampoc no se n'està de desmontar discursos apocalíptics o tergiversadors de la situació del castellà en terres de parla catalana.

Marc Candela

L'home que estimava el seu país

En aquest volum s'apleguen alguns dels textos i de les col·laboracions periòdiques més significatives d'Enric Soler i Godes (1903-1993), a més de dos estudis de Lluís Meseguer i Santi Cortés sobre la vida i l'obra de l'erudit, articulista, mestre i pedagog castellonenc.

ENRIC SOLER I GODES: L'ESCOLA I LA CULTURA

LLUÍS MESEGUER I SANTI CORTÉS (ED.)

COL·LECCIÓ «CÀTEDRA FUNDACIÓ SOLER I GODES», I

UNIVERSITAT JAUME I. CASTELLÓ DE LA PLANA, 2001

Si el País Valencià ha aconseguit de sobreviure com a entitat nacional diferenciada és gràcies, no cal dir-ho, a una sèrie més o menys copiosa d'homenots que el van considerar en la seua justa mesura –històrica i lingüística, sobretot, segons la vella accepció nacional de Herder– i que, a més a més, el van estimar desinteressadament, sense esperar gaires recompenses, com no fos les animadversions irracionals i els atemptats perpetrats per la dreta furibunda local. Per sort, la tríade Fuster-Estellés-Guarner s'ha de completar, necessàriament, amb tot un reguitzell d'homenots *menors* –si és que en podem parlar en aquests termes– que ha constituït la reraguarda imprescindible de la *merma* de país esquitit que encara ens resta. La generació dels anys trenta n'és un exemple ben il·lustratiu i allisonador. Carles Salvador, Maximilià Thous Llorens, Bernat Ortín, Pasqual Asins, Francesc Almela, Bernat Artola i Enric Soler i Godes, són alguns dels noms més reeixits d'aquella generació que va lluitar –la major part del temps sota circumstàncies adverses o hostils, sobretot durant la fèrria dictadura franquista– per la dignitat nacional del País Valencià. Quasi tots els membres d'aquesta generació extraordinària van tenir una vinculació estreta amb el món de la pedagogia i de l'ensenyament, o com a mínim hi van tenir alguna mena de relació.

Enric Soler i Godes fou un avantatjat erudit valencià i un escriptor prolífic, a més d'un mestre vocacional i un pedagog amatent als avenços del món de l'ensenyament. Són aquestes quatre dimensions com a intel·lectual del segle xx les que s'indaguen a *Enric Soler i Godes: l'Escola i la Cultura. Antologia de textos*. El volum, esplèndidament editat per la Universitat Jaume I, inclou dos estudis sobre Enric Soler i Godes: un sobre les obres i l'estil, i l'altre sobre la biografia, a cura de Lluís Meseguer i de Santi Cortés, respectivament, que se n'han fet càrrec de l'edició i de l'antologia de textos que acompanyen el volum. Vida i obra s'entremesclen de manera indestriable en l'erudit castellanenc. Com a professional de l'ensenyament, fou un defensor aferrissat dels drets dels xiquets a rebre un ensenyament participatiu, de qualitat, arrelat al medi i en la llengua pròpia, i va escriure un munt de papers sobre teoria, història i sociologia de l'educació. I com a articulista, va col·laborar en la major part de les publicacions periòdiques de la premsa valenciana i catalana de l'època. Enric Soler i Godes fou un enamorat de la lletra impresa i un exaltat defensor de la unitat de la llengua catalana al País Valencià.

Juli Capilla

La revolta apassionada i salvatge

Després d'haver-se convertit en un dels «pares» teòrics dels moviments antiglobalització, aquesta novetat editorial es presenta immillorable per endinsar-nos en una de les figures que generen més curiositat intel·lectual dels últims temps, John Zerzan.

FUTURO PRIMITIVO

JOHN ZERZAN

COL·LECCIÓ «VIVA LA REPÚBLICA», 4

NUMA EDICIONS. VALÈNCIA, 2001

Des dels actes de protesta de Seattle, som molts aquells que hem volgut conèixer de primera mà com és el món vist a través dels ulls de John Zerzan. Dis-sortadament, aquesta il·lusió inicial, moguda per la creença –esperança?– que davant nostre teníem alguna nova manera d'enfocar els problemes i, perquè no, les solucions, es dissol a l'instant i el regust que ens queda després de llegir aquest treball és més agre que dolç.

Estructurat en cinc capítols de temàtica ben diferent, el llibre ens revela el primitivisme com un dels pilars de la filosofia de Zerzan. Aquest «futuro primitivo» és la idealització d'unes societats preagrícoles a les quals hauríem de tornar si no volem ser testimonis de la mort del planeta. I és que, segons l'autor, l'aparició de l'agricultura, el llenguatge o l'art, donaren lloc a la dominació i l'alienació que, des d'aleshores, patim. A més, per a Zerzan, el present i el futur pròxim no es presenten molt més engrescadors: l'alta tecnologia, el consumisme o la postmodernitat incrementen aquest estat de submissió i control. A partir d'aquest diagnòstic, Zerzan, com a l'anarquista que es proclama, constata la mort de la societat i li dona a l'individu el paper d'actant principal en l'única solució que hi troba: una revolta a tots els nivells i de caràcter violent que recupere la relació entre home i natura.

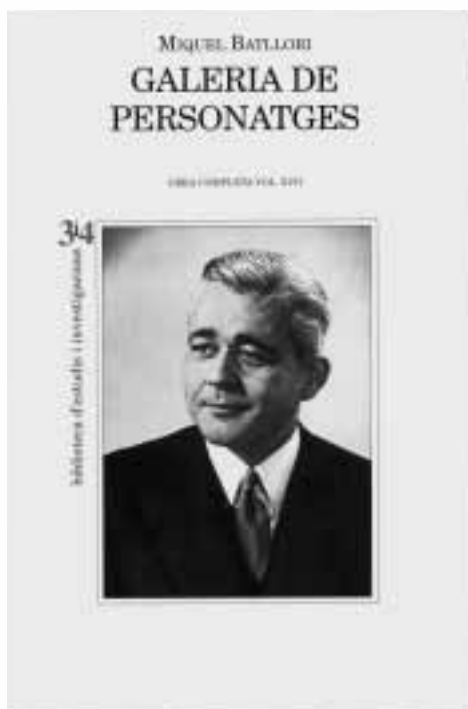
Aquesta és, a grans trets, la tesi d'un llibre que ens arriba envernissat d'una aureola de pensament novedós i crític. I és, precisament, en eixa voluntat on, al nostre parer, rau el seu major problema. D'una banda, tant el primitivisme, teoria que es remunta a l'anomenat comunisme primitiu, com el seu discurs violentament apocalíptic, deutor d'una vella tradició ampliament superada des d'una crítica més operativa, no són, en absolut, novedosos. De l'altra, la proposta de Zerzan, de lectura aparentment mobilitzadora, deixa de ser útil des d'un punt de vista crític, ja que no sols rebutja, per ineficaç, qualsevol altra proposta, sinó que des d'una societat industrial avançada com l'actual, la tornada a unes societats preagrícoles, es presenta, avui dia, impossible a curt, mitjà o llarg termini. És per això que, finalment, el seu discurs, orfe d'una acció política pràctica, esdevé desmobilitzador.

Amb tot, la reflexió sobre l'aparició de la tonalitat en la música o la crítica despietada a la psicologia resulten ben interessants. Encara que només siga per això i per saber què diu un dels membres més destacats dels moviments antiglobalització (afortunadament, en son alguna cosa més), convidem a la seua lectura.

Àlvar Peris

Esplèndida evocació dels mestres i amics del pare Batllori

Una acurada publicació amb foto de Jaume Vicens i Vives -company de promoció i amic frater de Batllori. L'estudiós i poeta Albert Manent –germà de l'excel·lent poeta Marià Manent– reflexiona en el pròleg sobre el retrat literari en la literatura catalana i fa una lectura acurada de l'obra. El volum inclou notes editorials i un índex onomàstic amb més de mil cin-cents personatges de la història cultural europea dels darrers deu segles.

GALERIA DE PERSONATGES

MIQUEL BATLLORI

OBRA COMPLETA VOL. XVII

COL·LECCIÓ «BIBLIOTECA D'ESTUDIS I INVESTIGACIONS», 34

TRES I QUATRE. VALÈNCIA, 2001

Per interès de l'autor ha aparegut primer aquest volum XVII, abans del XV i XVI, que ja són en impremta. L'editor calcula que l'obra completa, d'uns 20 volums, s'acabarà de publicar a la fi del 2002. Ja s'han reeditat els volums IV: *La família Borja* (1994) i VIII: *Cultura i finances a l'edat moderna* (1997), que van tenir una acollida excel·lent i, doncs, s'exhauriren ben aviat.

El pare Batllori al llarg dels seus noranta-dos anys ha conegut i estudiat centenars de personatges importantíssims en la història de la cultura (història, art, filosofia, teologia, literatura o filologia). Ha viscut els avatars del segle XX, molt dramàtics alguns i encoratjadors d'altres; de tots ells n'ha tret innegable profit. En aquesta galeria de personatges, ampliada i refeta d'una obra de 1975, hi ha un grapat de papers apareguts en moltes diverses publicacions de no gens fàcil accés per al profà: conferències, miscel·lànies, retrats, pròlegs, necrològiques, etc. Semblances d'amics estimats (Anglés, Albareda Bonnet), reconeixements d'intel·lectuals (Rubió i Lluch, Menéndez Pidal, Marañón Maravall), admiració pel mestre (Benedetto Croce), devoció pels company (Vicens i Vives), petits tractats de literatura (Maragall, Sagarra, Alcover, Verdaguer, Villalonga). Però també la veu calmada, objectiva i ferma d'un home dedicat sempre a fer les coses ben

fetes, en la fe, en l'estudi i en l'amistat. La paraula d'un erudit religiós que reflexiona obertament amb els savis i dialoga fraternalment amb els amics poetes, teòlegs, musicòlegs, historiadors... El calor d'un catalanista, que escolta i respecta amb amor les disidències valencianistes i mallorquinistes, dels quals mai no se sent enemic sinó germà en cos i ànima. I la commiseració negativa envers uns individus anònims, que rememora amb un «humorisme trascendental», unes èpoques dures de viure, que els espanyols coneixem poc i mal: l'expulsió de la Companyia i la República, la guerra del 36-39, la dictadura franquista... La curiositat d'un lector que estima el que llegeix i que respon amb la raó a qualsevol tema, que en les seues mans esdevé observació estètica, apunt metodològic, precisió bibliogràfica, qüestió central.

Un deversall de circumstàncies històriques i personals tractades amb objectivitat, agudeses i síntesi, que ens fan entendre millor els valors i neguits del nostre present col·lectiu, hereu d'una cultura forjada entre els regnes de la Corona d'Aragó, que els avatars històrics uniren fortament a la resta de pobles espanyols i ens projecten indefectiblement a Europa i al món.

Francesc Collado

Historiar la història

A *Història. Entre la ciència i el relat*, François Dosse fa un ampli recorregut historiogràfic que va d'Heròdot a la microhistòria, tot just en un moment en què es redefineix la funció pública de la disciplina històrica.

HISTÒRIA. ENTRE LA CIÈNCIA I EL RELAT

FRANÇOIS DOSSE

TRADUCCIÓ DE ANNA MONTERO

COL·LECCIÓ «ASSAIG», I

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA. VALÈNCIA, 2001

S'ha vessat molta tinta des que Heròdot inaugurés al segle V aC. –de manera oficiosa, si més no, amb el *Llibre I de les Històries*– el gènere de la història. Amb aquella obra premonitòria i reveladora Heròdot substituïa el regne de l'*aede*, del poeta narrador de llegendes i dispensador del *kleos* (la glòria immortal dels herois), pel treball de l'enquesta (*historie*), duta a terme per un personatge desconegut en aquella època, l'*histor*, un dels objectius del qual era el de preservar de l'oblit l'excelsa empremta dels homes en el temps. A partir d'aquell moment ja no es tractarà únicament de glossar la proesa dels herois sinó de fer palés els valors aportats a la col·lectivitat, amb la qual cosa podem dir que naix la comunitat ciutadana, la voluntat expressa i desitjada de viure en societat: la *polis* grega. D'aquell moment ençà, els avatars i els tombs pels quals han hagut de passar els historiadors, abans de la definitiva emancipació de la història com a disciplina científica, no són menyspreables. La prova de ferro de la història ha consistit, i molt a desgrat d'alguns corrents paracientífics, a desprendre's del discurs literari: a aproximar-se en la mesura dels possibles a la *veritat*, als fets del passat, a través dels discurs històric.

D'una altra banda, i com ben bé diu l'historiador Pierre Nora, el «tombant

historiogràfic» actual invita la comunitat dels historiadors a visitar les mateixes fonts històriques a partir de les empremtes que els fets, els homes, els símbols, els emblemes del passat han deixat en la memòria col·lectiva. I aquesta represa imminent explica el veritable afany d'aquesta recerca: la revelació de les utilitzacions del passat històric i el pes que han tingut aquestes interpretacions sobre els presents successius. La volta historiogràfica que ens proposa Françoise Dosse a *Història. Entre la ciència i el relat* participa d'aquesta voluntat d'exhumar la pluralitat de les escriptures de la història a fi de comprendre millor el preu pagat per cadascuna de les ruptures efectuades perquè el discurs històric pogués arribar a ser autònom i esdevenir, així, un discurs singular, reconegut com a disciplina de caràcter científic. En un ampli recorregut historiogràfic, que va d'Heròdot a la microhistòria, l'historiador François Dosse analitza qüestions fonamentals de la pràctica i de la reflexió històrica, com ara les referents a les lleis de la història, al principi de la veritat, a la embriaguesa científista, a la primacia de la causalitat, al relat com a forma d'expressió d'un temps humà i a la memòria.

Juli Capilla

Ideologies i llengües

Ideologia i conflicte lingüístic és una selecció d'estudis que, des de diferents perspectives i centrant-se en casos molt diversos –des del blaverisme a la consolidació de l'anglès al Regne Unit–, tracten la relació entre les ideologies i l'ús de les llengües.

IDEOLOGIA I CONFLICTE LINGÜÍSTIC

TONI MOLLÀ (ED.)

COL·LECCIÓ «GRAELLA», 13

EDICIONS BROMERA. ALZIRA, 2001

Ideologia i conflicte lingüístic és una tria de les ponències presentades durant les Jornades de Sociolingüística organitzades pel Gabinet de Normalització Lingüística de l'Ajuntament d'Alcoi, corresponents a l'any 2000. L'edició del volum ha estat a cura de Toni Mollà. Les jornades es van centrar en l'estudi de la influència de les ideologies en el comportament lingüístic. Encara que la legislació –el poder polític– té un paper fonamental en la regulació de la situació sociolingüística, l'acció política va sempre acompanyada i preparada per tot un seguit de construccions ideològiques, d'opinions –que amb el temps es convertiran en tradicions i en costums–, les quals justifiquen i reforcen una forma *normal* de comportament lingüístic. Els set estudis que arreplega aquest volum tracten aquesta relació entre ideologia i llengua des d'enfocaments molts diversos i se centren també en temàtiques i casos molt diferents. Així, Rafael L. Ninyoles, en l'estudi que obri aquest volum –«Conflicte lingüístic i ideologia»–, reivindica la utilització del concepte de conflicte lingüístic, qüestionat actualment des de l'àmbit acadèmic i polític. Per a Ninyoles, el conflicte lingüístic no fa referència únicament a un enfrontament violent, sinó que s'ha de considerar, de manera més

general, com «una tensió dins de l'estructura social en què la llengua simbolitza l'antagonisme». Ninyoles mostra els seus dubtes davant la possibilitat de canviar la situació del català sobre la base de l'equilibri i no deixa de remarcar que una de les manifestacions ideològiques més habituals en els conflictes lingüístics és aquella que intenta emmascarar-los o negar-los.

Teun A. Van Dijk, en l'estudi més teòric del volum –«Un estudi lingüístic de la ideologia»– presenta unes reflexions sobre una teoria de les relacions entre ideologia i llenguatge, que es limiten a enumerar unes quantes obvietats, començant per la constatació que «les ideologies s'expressen i es reproduïxen fonamentalment mitjançant el llenguatge». Josep R. Llobera, en «La força de la llengua en la identitat nacional. L'experiència de l'Europa occidental», denuncia l'impàs a què arriben els estudis sobre el nacionalisme en les ciències socials, ja que, per molt que adopten una presentació acadèmicament asèptica, els interessos creuats –es reconeguen o no com a nacionalistes– són la regla del joc. Així, Llobera critica com a fal·laç la diferenciació, habitual últimament en aquests estudis, entre un nacionalisme cívic i un altre d'ètnic, que permet classificar com a bo o dolent segons el

cas. O les ideologies que neguen que les nacions són fonamentalment grups lingüístics. Finalment, estudia l'evolució de l'anglès al Regne Unit i del francès a França, per demostrar que la consolidació d'aquestes llengües en les respectives àrees no ha estat un procés espontani, fruit d'un acord tàcit entre els parlants, sinó que hi ha hagut una associació històrica entre la llengua i la identitat nacional, i que es van prendre decisions conscients per promoure aquestes llengües.

«Algunes consideracions sobre classes socials i ideologia lingüística a Catalunya», de Francesc Espinet, és una síntesi històrica de l'evolució del català entre 1875 i 1979 en relació amb les ideologies i amb les classes socials. S'agraeix l'esforç sintètic, però presenta poques novetats.

Partint del concepte de lleialtat lingüística, Rafael Castelló analitza en «Nacionalismes i actituds lingüístiques al País Valencià: una aproximació», les relacions entre la identitat nacional i les actituds lingüístiques. Tenint en compte les dades de les enquestes, Castelló diferencia entre una lleialtat lingüística valorativa –l'opinió positiva del parlant, envers la seua llengua– i una lleialtat lingüística instrumental –l'ús efectiu de la llengua–, classifica els parlants valencians en quatre grups: els qui usen el valencià, però no

el valoren, els qui el valoren, però no l'usen, els qui l'usen i el valoren, i els qui ni l'usen ni el valoren. L'estudi contrastat d'aquests quatre grups porta Castelltó a la conclusió que «el nacionalisme polític afecta més la comunitat lingüística que no a l'inrevés», la qual cosa vindria a corroborar els perills de la lingüïtzació de la política valenciana, com ja va denunciar fa temps Ninyoles.

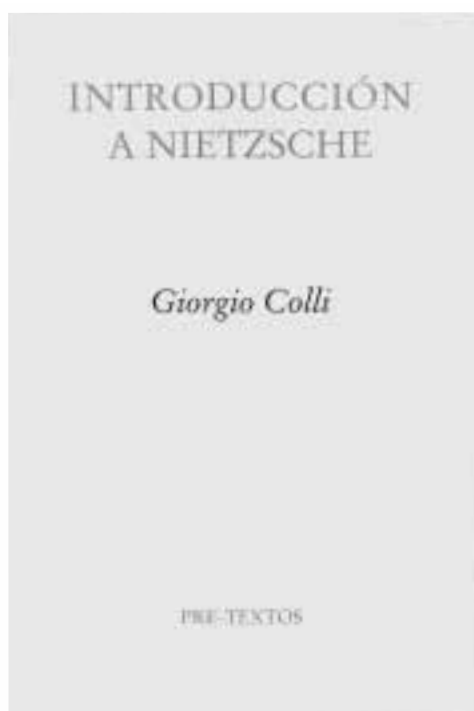
En «Qüestions lingüísticoidentitàries a l'entorn del blaverisme», Miquel Àngel Pradilla delimita les característiques bàsiques del blaverisme i, més concretament, del corrent secessionista. Pradilla coincideix amb els qui veuen en el blaverisme una reacció antidemocràtica –una continuïtat ideològica del franquisme– i no una reacció antifusteriana encapçalada per un corrent valencianista particularista.

Finalment, Xabier Erize, en «Mentalitat i ideologia en el discurs sobre l'èuscar en la comunitat castellanoparlant», intenta analitzar el discurs de la comunitat castellanoparlant sobre l'èuscar tal com s'ha manifestat històricament a Navarra. La seua anàlisi, però, queda reduïda a un seguit de notes excessivament deslligades, que no aprofundeixen gaire en la temàtica del seu estudi.

Enric Iborra

Escrits sobre Nietzsche

L'edició canònica de les obres completes de Nietzsche –que ha aparegut en diferents llengües– ha estat a càrrec de Giorgio Colli i Maz-zino Montinari. El present volum recull les introduccions de Colli a la publicació, en italià, d'aquest corpus. L'autor hi fa un recorregut a través de les obres de Nietzsche, començant per L'origen de la tra-gèdia i acabant per L'Anticrist.

INTRODUCCIÓN A NIETZSCHE

GIORGIO COLLI

COL·LECCIÓ «ENSAYO», 451

PRE-TEXTOS. VALÈNCIA, 2000

Escriure una «introducció» a l'obra de Nietzsche no resulta gens fàcil. Això, és clar, es pot dir a propòsit de qualsevol filòsof, però en el cas de Nietzsche la dificultat està particularment justificada. Ell no va escriure cap obra per exposar sistemàticament el seu pensament. Més encara, llevat d'alguns llibres seus concebuts com un tot, la majoria són un mosaic de fragments, una constel·lació d'intuïcions i judicis, mancats, sovint, d'una justificació racional. No és fàcil relacionar-los per trobar-hi les idees centrals, que permetrien ordenar-los en un discurs unitari. Així, tractar d'introduir-nos en el món d'aquest filòsof –ja enigmàtic per ell mateix– no es pot fer més que sobre la base d'interpretacions més o menys arbitràries que, sovint, falsifiquen o desfiguren les idees d'aquest autor. A més, per acabar, o començar, a complicar més el treball de l'*introduc-*

tor, resulta que Nietzsche va publicar només una part del que va escriure. El que ha restat inèdit fins fa poc és un bloc de quaderns, fragmentaris també.

Si tenim en compte aquests punts de resistència que presenta Nietzsche als seus estudiosos, pocs ens en podríem parlar amb tanta autoritat com Giorgio Colli. No debades ha estat –junt a Mazzino Montinari– l’editor de tota la seua obra publicada o inèdita, cosa que suposa un coneixement exhaustiu de la massa de manuscrits de tota mena que va deixar el filòsof alemany i que va custodiar i en gran part amagar la seua germana. Era, doncs, ell qui es trobava en condicions òptimes per escriure una introducció al seu pensament. L’original italià, però, porta el títol de *Scritti su Nietzsche*. El títol de l’edició castellana (*Introducción a Nietzsche*) no re-

sulta, però, inexacte. Almenys si no l’entendem com una *introducció* més, de tantes com n’hi ha, en el sentit de resumir i explicar l’obra de Nietzsche. Colli ens ha donat la introducció possible i fiable, perquè ha fet una altra cosa més interessant i profitosa. Les notes que ha escrit a propòsit dels llibres nietzscheans, constitueixen un recorregut molt matisat i precís –i sovint crític– de l’aventura intel·lectual d’aquest filòsof. El que fa Colli és una investigació detallada dels punts d’inflexió o realment rellevants de la línia sinuosa del seu pensament, tot subratllant-hi les oscil·lacions i les ruptures, les evolucions i les involucions, les ruptures i les contradiccions. I, fins i tot, els fracassos i el fracàs del que havia de ser, per a Nietzsche, la gran obra que, segons ell, portava entre mans.

Josep Iborra

Gutenberg - Gesellschaft (1958) Logo

Josep Maria de Sagarra, la prosa plàstica

«...tot l'aire vil, tot l'aire despullat, de mil nou-cents trenta». El millor Sagarra, el de la llengua fresca i compacta de *La ruta blava*, en un format menor, l'article curt periodístic: *L'aperitiu*.

PROSA IV. L'APERITIU. PRIMERA PART

VOLUM IX DE L'OBRA COMPLETA

JOSEP MARIA DE SAGARRA

TRES I QUATRE. VALÈNCIA, 2001

Aquesta primera part de *L'aperitiu*, editada originàriament el 1937, recull els articles de premsa publicats a la revista *El mirador* entre els anys 1929 i 1932. El text compta amb un aparell crític potser excessiu, que ens informa de variacions editorials d'interés relatiu per al lector. Articles curts, de tres a quatre pàgines cada un, en què l'autor descabdella reflexions diverses, sempre amb les notes comunes de l'enginy i la brillantor. També hi trobem una barreja de frivolitat desenfadada i observació penetrant de la realitat, que ens fa pensar en Pla.

La prosa de Sagarra és rica, fresca, viva i espeternejant. Plena de recursos, tots orientats cap al ritme i la complicitat amb el lector. La poesia sura brillant i lleugera. També se'ns apareix teatral i, de vegades, frívola o esmolada i, d'altres, profunda i humana. Sagarra observa detalls que expressen la «densitat sentimental» de les coses, llur «sinceritat biològica». L'eina bàsica és la imatge incoherent, il·lògica, ràpida, intuïtiva. Del que es tracta és de «re-

girar les vísceres de la burgesia». Els temes tractats són nombrosos: reflexions estètiques; un determinat interès per la música negra, pel món innocent i poètic de l'espiritisme; els competidors dramàtics del ball de resistència de l'Olympia; l'exaltació d'una droga, l'alcohol, de manera aristocràtica i refinada (el cava, el pernod o el whisky són, en alguns moments, els protagonistes). També hi trobem descripcions de ciutats i d'ambients, fetes amb quatre pinzellades d'espurnes o amb fúria fau-vista (la terrassa d'hivern cara a la nit amb animals antàrtics que hi conformen una locomotora de vapor). En els retrats col·lectius, esguarda amb tendresa el món de la marginació de mariners, negres, artistes ambulants, traginers. I ret homenatges a personatges com ara Maiakovski, a qui defineix, després del seu suïcidi com «el rossinyol vermell de la república dels soviets. No hi falten, tampoc, les sàtires, en els quals enfoca el detall anatòmic, fisiològic (el cap de mossén Alcover va madurar «entre les faves, els ametllers i les taronges»).

Sagarra, intel·lectual i *sportman*, se sent a gust en la modernitat: conservador cosmopolita, *bon vivant*, però també combatiu. L'escriptor reivindica el plaer i, no debades, habita un món d'aquàriums, gimnàstica, ateneus, cafès i cabarets. En retratar-se a si mateix, adopta sempre un

to festiu i irònic: «jo, que tinc una pinta clerical, limfàtica, sedentària i inofensiva... resulto una mena de cambrer anamita barrejat de bastaix hamburguès i de malarista abandonat en qualsevol hospici de l'Equador». Es defineix tolerant, es confessa laic i republicà, però, amb arguments dionisiacs, no vol que la República suprimisca les festes religioses: «mantenir les velles amb tot el prestigi, vinguin d'on vinguin. Com més festes millor, com més alegria millor, com més pintoresc, més olla, més color, més deliris estomacals i més incandescències líriques, millor». Tanmateix, on Sagarra se'ns mostra obsolet és en la percepció de la dona. La seua òptica del món femení és molt tradicional, profundament masclista: la dona com a animal de luxe, amb omnipresència d'un erotisme que ho amara tot. També se li ha de reconèixer el mèrit de desvetlar sense la hipocresia habitual la doble moral d'una època.

Sobre la seua tasca com a redactor periodístic, a l'Ateneu de Barcelona, frivolitza: «Jo em dedico a xerrar i a destorbar els altres i, quan ja em cau la cara de vergonya, escric aquests aperitius tronadets, que serveixen per a distreure les senyores d'una certa edat una mica desencisades de les barbes dels caputxins».

Albert Toldrà

El pacte lingüístic a debat

La llengua negociada estudia el pacte lingüístic proposat per Eduardo Zaplana que desenvocà en l'aprovació de la llei de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. Així doncs, l'obra d'aquesta jove investigadora analitza en tres-centes pàgines els objectius i les estratègies d'aquest pacte.

LA LLENGUA NEGOCIADA

AITANA GUIA I CONCA

EDITORIAL 3 i 4. VALÈNCIA, 2001

La llengua negociada abraça el període que va des de la proposta de Zaplana d'encomanar al Consell Valencià de Cultura que dictamine sobre la llengua, el 17 de setembre de 1997, fins que les Corts valencianes aproven la llei de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), 2 de setembre de 1998.

La tesi central del llibre consisteix en detectar els objectius dels diversos actors que intervenen en tot aquest procés, anomenat «pacte lingüístic», i apuntar les estratègies que se n'han fet servir. Així doncs, segons Guia, el pacte lingüístic i el procés de creació de l'AVL han estat utilitzats pel PP valencià per tal de condemnar UV a l'ostracisme parlamentari, ocupar el seu espai polític i poder accedir així a la majoria absoluta. El govern valencià no ha estat sol en tot aquest procés i, en aques sentit, l'autora explica que ha comptat amb el suport del PSOE (a qui l'autora titlla de «convidat

de pedra» en tot el procés) i ha aconseguit el beneplàcit de CiU (a qui l'autora retrau la inhibició de les seues responsabilitat envers la integritat de la llengua catalana). D'altra banda, l'estudi assenyalava que el govern valencià ha concedit de manera indiscriminada subvencions a una part important del que l'autora anomena «la trama secessionista», concretament l'encapçalada per la RACV, i que, seguidament, ha equiparat la competència lingüística dels seus membres amb la que ostentava, fins aquell moment, la universitat. Finalment, s'ha creat una nova institució amb competència en matèria normativa que crearà, segons l'autora, pel seu caràcter suficientment ambigu, la consciència que el valencià i el català són dues llengües diferents. Tot plegat li permet concloure a l'autora que «per les seves característiques pròpies, la constitució efectiva de l'AVL i l'inici de la seva funció normativitzadora podrien representar un problema seriós per a la unitat de la llengua catalana».

Pel que fa a l'estructura del llibre, els cinc capítols en què està dividit analitzen cada un dels moments significatius del procés i, especialment, la implicació dels diferents actors que hi participen i la seua evolució: des dels partits parlamentaris (PP, CiU, PSOE, UV i EU) a les entitats que d'alguna manera s'hi veuen implicades (RACV, IIFV, universitats, entitats cíviques i culturals, etc). També s'hi dedica atenció al seguiment que fa la premsa de tot el procés. I en la introducció, l'autora apunta que, de la transició ençà, s'ha utilitzat la confrontació valencià-català per negar el vertader problema: el conflicte lingüístic català-espanyol i la manca de voluntat dels successius governs valencians per fomentar l'ús de la primera. Amb la idea de desemascarar aquest fals conflicte lingüístic, l'autora proposa la substitució de l'expressió «conflicte lingüístic» per la de «conflicte polític sobre la llengua».

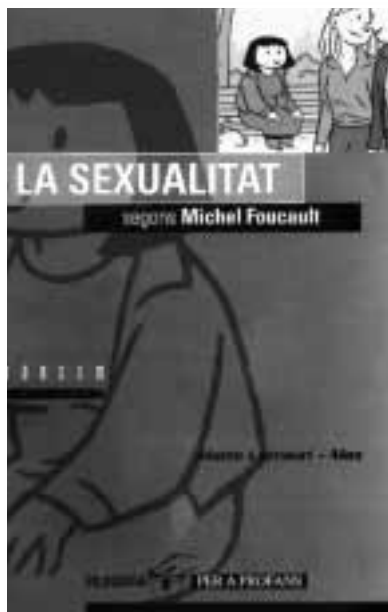
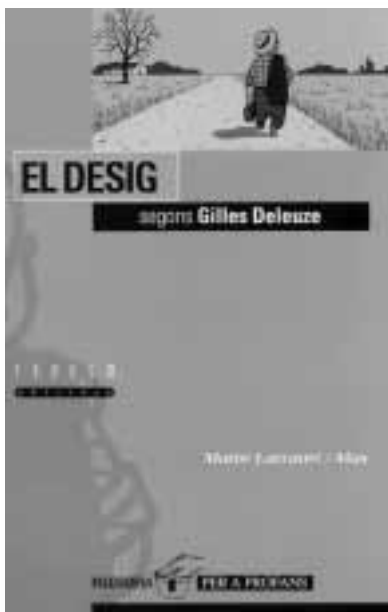
Alícia Toledo

Fust (1457) Emblem

Aprendre a comprendre'ns

L'editorial Tàndem ha tingut l'encert –i la bona intenció– d'encetar una col·lecció, «Filosofia per a profans», que recupera la dimensió més útil i immediata de la filosofia: ajudar a comprendre'ns i a comprendre el cada vegada més perplex món que ens envolta.

EL DESIG SEGONS GILLES DELEUZE

MAITE LARRAURI

IL·LUSTRACIONS DE MAX

COL·LECCIÓ «FILOSOFIA PER A PROFANS», I

LA SEXUALITAT SEGONS MICHEL FOUCAULT

MAITE LARRAURI

IL·LUSTRACIONS DE MAX

COL·LECCIÓ «FILOSOFIA PER A PROFANS», I

TÀNDEM. VALÈNCIA, 2001

La col·lecció ha estat articulada no com un recull de textos filosòfics, més o menys glossats, sinó com una explicació, summament didàctica, de les idees d'alguns dels mes rellevants filòsofs: una bona manera d'aproximar-

nos-hi mitjançant el concepte o, el camp conceptual, més significatiu de cadascun. Així, els dos primers títols tracten el desig –segons Gilles Deleuze– i la sexualitat –segons Michel Foucault. A aquests seguiran altres tí-

tols com ara *La llibertat segons Hannah Arendt*, *La guerra segons Simone Weil* i *El cos segons Spinoza*, entre d'altres. La novetat, però, no s'esgota ací. Ans el contrari, un renovat concepte editorial provoca que es tracte d'obres amb una doble autoria: textual i gràfica. Diem açò perquè trobem el contingut expressat tant mitjançant el text com les il·lustracions. I aquestes últimes són d'una solidesa i d'una expressivitat certament notables i inhabituals que per a res suposen una dependència, sinó una complementarietat. Es tracta, en definitiva, d'un concepte popularitzador de la filosofia –en el millor sentit de la paraula– que conjuga un doble llenguatge textual i gràfic. I tot en una molt acurada presentació.

L'autora del text, Maite Larrauri (València, 1950), és docent de la filosofia des de fa molts anys i aquest detall es nota pel didactisme i per les ganes d'ensenyar, de donar a conèixer un món de coneixement –de saviesa, gosaríem recuperar el dessuet mot– sota un embolcall fàcil i amable. Amb anterioritat ha publicat diverses obres sobre Foucault, Spinoza, Weil, Kierkegaard i Bergson. Tam-

bé ha estat traductora i divulgadora de textos del corrent italià conegut com «pensament de la diferència sexual».

L'autor de les il·lustracions –o del text gràfic– Max (Barcelona, 1956) és un dels il·lustradors amb una major projecció dins i fora de les nostres fronteres, tant pel que fa als còmics com al disseny. Fundà i actualment dirigeix la revista *Nosotros somos los muertos*.

Les dues primeres obres ja desperten un interès màxim per tractar dos elements com el desig i la sexualitat. Gilles Deleuze, un pioner en allò referent a la divulgació, diguem-ne popular, de la filosofia, introdueix un concepte de desig certament trencador amb els esquemes més comuns. I és que per a Deleuze no es desitja aïlladament un objecte, ans el contrari, hom desitja sempre un «conjunt concatenat» d'elements.

Al seu torn, *La sexualitat segons Michael Foucault*, mostra la variabilitat de la sexualitat al llarg de la història, en tant que concepte o variable producte de la cultura humana i que actua sobre tots nosaltres, alhora que interactuem sobre ella, formant-la i reformant-la, una i altra vegada.

Alexandre Navarro

Partícules i cosmos

La textura del món és una exposició molt completa sobre els constituents últims de la matèria i sobre l'origen i l'evolució de l'univers. Alhora, ofereix informació actualitzada sobre acceleradors i detectors de partícules, així com sobre les principals aplicacions pràctiques d'aquesta ciència.

LA TEXTURA DEL MÓN

JORGE VELASCO

COL·LECCIÓ «SENSE FRONTERES», 9

EDICIONS BROMERA. ALZIRA, 2001

El gran desenvolupament de la física al llarg del segle xx ha estat un dels fets que més han contribuït a conformar la nostra actual concepció del món. Per això, no és possible tenir una consciència real del món –ni una formació cultural digna d'aquest nom–, sense saber física. I no és fàcil saber-ne, a causa de la progressiva especialització d'aquesta ciència i perquè el món que descriu és enormement estrany respecte a la nostra realitat quotidiana. Per sort, en català disposem cada vegada de més obres de divulgació científica que ofereixen aproximacions a aquesta ciència. A les obres de Xavier Duran, Antoni Lloret i David Jou, s'ha vingut a afegir ara *La textura del món*, de Jorge Velasco, que acaba de publicar Edicions Bromera i que va guanyar el premi Europeu de Divulgació Científica Estudi General de l'any 2000. Aquesta obra constitueix una introducció excel·lent –detallada i accessible alhora– al conjunt de realitzacions i coneixements de la física de les partí-

cules. Jorge Velasco ens explica que el món que ens envolta és enormement actiu i molt més complicat que no imaginaven els nostres avantpassats, i que l'ambient en què vivim no és tan tranquil com sembla a primera vista. Fins i tot el got d'aigua més pura conté elements radioactius...

Enrere ha quedat la imatge de l'àtom que tenien els grecs. Ja no és una cosa sòlida i indivisible, sinó buida i enormement mutable, i deixa pas a un altre món d'una gran diversitat i complexitat, on es posa de manifest l'existència de quarks, leptons, bosons... Velasco explica en quins aspectes la nova física –la física de les partícules– se separa de la física clàssica, des del descobriment del nucli de l'àtom per part de Rutheford fins al principi d'incertesa de Heisenberg, passant per la mecànica quàntica, la teoria de la relativitat d'Einstein i la dualitat ona-corpúscle establerta per De Broglie. A més d'exposar detalladament les partícules elementals descobertes fins ara, l'autor insisteix en la voluntat de la física de construir una teoria unificada que done una explicació única del món que ha posat al descobert l'esclat de l'àtom. Les pàgines dedicades a les especulacions unitàries de l'univers que s'han proposat fins ara –la teoria de les supercordes, el principi hologràfic, la Teoria de Tot, etc.–, demostren, com remarca l'autor, que «si busquem emocions fortes per a l'espe-

rit i ens agrada endinsar-nos en el vertigen d'allò desconegut, no hi ha res com una bona dosi de ciència pura».

La textura del món també dedica una gran atenció a tots els complexos instruments –detectors i acceleradors de partícules– que han permès accedir als constituents últims de la matèria. Sorprenentment, aquestes investigacions ens han ajudat també a entendre l'origen i l'evolució de l'univers. Els moderns acceleradors de partícules han arribat a reconstruir la pel·lícula dels primers instants de l'univers, d'un univers que s'expandeix contínuament, i que a hores d'ara els físics encara no saben si s'expandirà indefinidament, si s'estabilitzarà o si arribarà un moment que començarà a contreure's per produir un altre Big Bang originari...

Encara que la física pot semblar per als profans una de les ciències més teòriques i fantàstiques, l'autor no deixa de recordar que ha contribuït com cap altra a configurar moltes de les característiques de la vida quotidiana actual. Així, repassa algunes de les seues principals aplicacions pràctiques, que no es redueixen a l'energia nuclear, com ara els usos mèdics, amb els poderosos instruments de diagnòsi, el món de l'electrònica, Internet, les investigacions arqueològiques... Respecte a l'energia nuclear, fa referència a una nova idea que pot disminuir en gran part els riscos i inconvenients de

les centrals nuclears convencionals, anomenada *Amplificador d'Energia*.

Un dels principals mèrits de *La textura del món* com a obra de divulgació científica, és que el seu autor no es limita a exposar els descobriments i realitzacions de la física de les partícules, sinó que adopta la perspectiva de l'investigador i insisteix sobretot en com han arribat els científics a fer aquests descobriments. La descripció d'aquest món subatòmic, tan estrany i tan allunyat de la nostra experiència quotidiana, es presenta sempre lligada als experiments i als instruments que els científics han hagut d'inventar per contrastar les seues teories. Aquests instruments, com els acceleradors de partícules i l'àmplia gamma de detectors, són explicats al seu torn. D'aquesta manera, teories i experiments s'il·lustren i s'aclareixen mútuament.

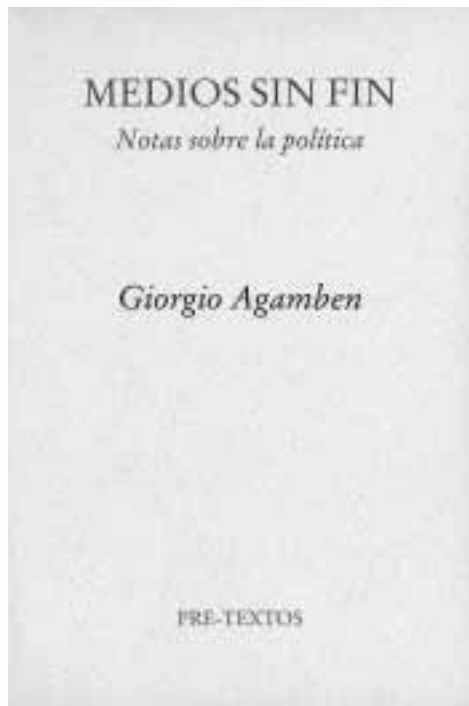
Jorge Velasco, investigador ell mateix, a més d'oferir aquesta panoràmica tan àmplia i clara del món posat al descobert per la física de les partícules, ha sabut transmetre en la seua obra la implicació i l'engrescament del científic. No és un dels menors atractius d'aquest llibre aquesta passió que el recorre, i que pren el seu impuls –i el seu sentit moral– de «la convicció profunda que el món posseeix un ordre lògic i que l'ésser humà està capacitat per a desxifrar-lo».

Enric Iborra

Homo politicus

Alguns dels textos que aplega aquest volum han estat estrets d'altres assajos de l'autor més sistemàtics i elaborats, com ara *La comunidad que viene*, *Homo sacer (I)*, *El poder soberano y la nuda vida* o *Lo que queda de Auschwitz. Homo sacer (III)*, tots tres publicats amb anterioritat a Pre-Textos.

MEDIOS SIN FIN. NOTAS SOBRE LA POLÍTICA

GIORGIO AGAMBEN

TRADUCCIÓ DE ANTONIO GIMENO CUSPINERA

COL·LECCIÓ «ENSAYO», 493

PRE-TEXTOS. VALÈNCIA, 2001

A aquestes alçades de la història no cal ser un geni per adonar-se que l'home és un animal, a més de racional, eminentment polític. Encara no hem badat boca, no hem temptat un gest davant els nostres congèneres, i ja ens hem retratat políticament. La indumentària té, sens dubte, unes connotacions explícites –i també implícites–, tot i que, de vegades, es presta a equívocs o a malentesos fabulosos. És, però, la parla, aquesta característica tan definitòria de l'ésser humà, la que ens arrenclera de manera inexorable, sinó a una doctrina o a una circumscripció ideològica concreta, sí almenys a un determinat corrent o tendència política. I no s'hi val, per molt argumentades que estiguen, les excuses o la crida espúria i insípida a una pretesa condició de neutralitat satisfactòria i evasiva. El «jo sóc apolític» o el «a mi no m'interessa la política» no deixen de ser expressions pròpies dels rucs i dels babaus, una intentona fallida per mantenir-se al marge al bell mig de la mar agitada de la societat en què tots, sense excepció, estem immersos. Perquè ací, o ens hi mullem tots o ens apuntem definitivament a l'aura de la divina acràcia –d'altra banda, una opció més aviat impossible de materialitzar. La societat ens empeny a la política, tot i que els polítics mal-

den, com més va més descaradament, a interessar-se per nosaltres únicament a l'hora de dipositar el (menys) preat vot a les urnes. Però la *politicitat* –permeteu-me la paraulota– de les nostres accions no es limita a l'exercici lliure(?) i puntual del sufragi universal. Ja ho he insinuat adés: és també en les accions quotidianes, en el quefer monòton de la vida diària, que ens manifestem com a *homo politicus*. El llibre del filòsof italià Giorgio Agamben indaga precisament en aquesta visió àmplia i oberta de la política. Conscient de la crisi ontològica de la política, de la seua subordinació respecte de l'economia, a *Medios sin fin* Giorgio Agamben percaça els paradigmes genuïnament polítics que es palesen en fenòmens de la vida ordinària o que, per la seua excepcionalitat, no han estat considerats plenament polítics. La vida natural dels homes, els camps de concentració, el cas dels refugiats polítics i l'estat d'excepció en són una bona mostra atesa en aquestes pàgines intel·ligents i persuasives del filòsof italià.

Juli Capilla

Visió històrica i etnològica dels molins de la Safor

El present llibre sobre els casals hidràulics de la Safor, sens dubte, va més enllà del seu enunciat. I es què aquest volum de Fernando Sendra traspuja un important grau d'erudició científica interdisciplinària, tot representant els passos del geògraf V.M. Rosselló en el seu article «Els molins de l'Horta de València» (1989).

PASSEIG PELS MOLINS D'AIGUA DE LA SAFOR

FERNANDO SENDRA

PREMI BERNAT CAPÓ DE CULTURA POPULAR 2000

COL·LECCIÓ «LA FARGA», 9

EDICIONS DEL BULLENT. PICANYA, 2001

Aquesta obra, guanyadora del 2n Premi Bernat Capó, promogut per Edicions del Bullent i Bancaixa, aplega, d'una forma prou pedagògica, diversos elements com la història, l'etnologia, la sociologia, la toponímia o la geografia d'aquesta zona. Tal volta, no només és una obra estrictament sobre molins, sinó també una interessant aproximació al paisatge rural saforenc i la vida de les seues gentes. La descripció de l'espai hidràulic singular d'aquest paisatge constitueix un hàbil vehicle estructural del llibre i un excel·lent element auxiliar que proporciona la lectura coherent i dinàmica d'aquest volum. Així doncs, la connexió geogràfica que impregna el passeig pels molins d'aigua de la Safor es converteix en la necessària brúixola per als lectors no massa avesats en aquests temes sobre el regadiu i la molinèria, a més de constituir una intuïtiva ruta de trànsit per als especialistes en la matèria.

Aquestes darreres consideracions, exposen ben a les clares la vocació viatgera i paisatgística de l'obra en qüestió. El pas-

seig per aquest enginyers moguts per l'aigua comença per una descripció de l'espai geogràfic de la Safor. Tot seguit, s'ofereix un detallat llistat dels molins d'aquestes terres que l'autor agrupa, en primer lloc, per conques fluvials i, dins d'aquestes, en un següent nivell, per municipis. El primer capítol d'aquest volum, presenta una correcta i esglaonada exposició sobre la conformació a través del temps del molí hidràulic i els seus principals trets i activitats d'ús. Així doncs, una vegada explicada l'evolució històrica de la molinaria –dins la història general de l'agricultura– l'autor esmicola, per un costat, els principals elements materials i tecnològics d'aquests casals i, d'un altre, es detallen els aspectes etnològics més singulars, a través de l'explicació del procés de la molta. Es tanca aquest bloc inicial amb una exhaustiva revisió dels antecedents històrics sobre la indústria molinera a la Safor. Els següents capítols, del dos al sis, s'articulen com a corpus central d'aquest llibre. I és que malgrat que cadascuna d'aquestes parts principals agrupa l'anàlisi dels molins existents a les diferents conques fluvials –Riu de la Vaca o de la Vall digna, Riu Vernissa i Riu Sant Nicolau–, i els diversos espais irrigats que vertebraven el regadiu d'aquesta comarca, es repeteix, una i altra vegada, un model d'estructura semblant a cop d'ull geogràfic. La fórmula consisteix, en primer lloc, en realitzar una intel·ligible localització territorial de l'entorn d'aquests rius, a continuació, donar les

pautes de funcionament d'aquests cursos d'aigua, per a més tard, descriure exhaustivament les xarxes de reg associades. I en acabant, presentar la corresponent fitxa tècnica de cadascun dels molins –sempre agrupats en llurs respectives demarcacions municipals–, a més de les corresponents dades històriques.

El capítol set és una mena d'incitació a l'excursionisme i posa punt final a la publicació de Sendra, amb una col·lecció de rutes molineres que ens apropen als diferents racons que envolten alguns dels vells casals de moles i turbines existents a la Safor. Cal dir, a mena de cloenda, que gran part de la vàlua d'aquest opuscle patrimonial resideix en el seu acurat contingut -maquetació, composició i sobretot tamany del llibre. Ens trobem amb una mena de llibret de butxaca de fàcil i agradable ús. A més, per la seua amansitat resulta d'una excel·lent utilitat en les excursions que es puguin realitzar, bé a peu o bé en bici, pels nombrosos indrets rurals d'aquestes terres. Fernando Sendra, una mena de modern viatger il·lustrat –impregnat d'una privilegiada òptica d'home de ciència contemporani–, ha cercat una més que correcta visió històrica i etnològica dels molins d'aquesta comarca al sud del Xúquer. La lectura d'aquesta obra ens resulta en tot moment un àgil exercici de narrativa, gràcies a la claredat expositiva –resolta amb un estil concís i pedagògic– i a la perfecta cohabitació del propi text i el valuós arsenal gràfic que s'hi empra.

Ignasi Mangue

Els camins de la poesia

La sagnant revenja perpetrada contra el rector Peset, afusellat a Paterna el 24 de maig de 1941 –que es pot seguir gràcies a la recuperació i edició facsímil del procés– posa de manifest l'elevadíssim grau de sectarisme i intolerància de la justícia franquista.

PROCÉS A JOAN PESET
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA, 2001

Aquest expedient descobreix la part més fosca –sovint o mesa– de la història recent de l'Estat espanyol: quan foren acusats de delictes de rebel·lió precisament els qui es van mantenir fidels a la legalitat i l'ordre constitucionals, i quan les enveges i revenges personals eren elevades a la categoria de justícia institucional i portades a extrems com la presó o la mort.

Enveges i revenges personals perquè cal saber que Francisco Marco Merenciano, un dels instigadors declarats de la denúncia contra Peset, fou anomenat auxiliar temporal provisional de la càtedra de Medicina Legal de la Universitat de València, el mateix dia que Peset n'era separat. I que Leopoldo López Gómez –metge relacionat amb Ángel Moreu González-Pola (un altre dels denunciants)–, el testimoni del qual no fou precisament favorable a Peset, havia estat nomenat amb caràcter provisional catedràtic de la plaça vacant pel cessament de Peset.

Aquestes importants dades es revelen als estudis «Vida i mort de Joan Peset», de Marc Baldó i M. Fernanda Mancebo i «Història d'un procés», de Salvador Albiñana que completen, indispensablement, la publicació.

Llegint aquestos textos coneixem la biografia de Peset i ens adonem que aquest burgès pacífic, liberal i catòlic no havia comès cap delictes de sang -com de fet reconeixen els mateixos falangistes promotors de la denúncia-, sinó tot el contrari: «Hizo con todo calor cuanto estuvo en

su mano para evitar el desmán, el latrocinio y la revuelta sanguinaria», com va dir en el judici el metge Francisco Ramón Llin, soci fundador de la Dreta Regional Valenciana, i com ho testimoniaren moltes altres persones.

La primera sentència del judici condemnava Joan Peset a la pena de mort pel delictes d'adhesió a la rebel·lió, però aconsellava la commutació per la immediata inferior. No satisfet amb el resultat, el delegat provincial de Sanitat de Falange, José Roca Meca, s'afanyà a presentar com a prova definitiva una conferència de to acadèmic en què Peset, entre altres coses, condemnava la rebel·lió de juliol de 1936. El sumari es va reobrir i tancar en dos dies. Joan Peset tornà a ser condemnat a la pena màxima, aquesta vegada sense petició d'indult. El 24 de maig de 1941 Joan Baptista Peset Aleixandre morí afusellat a Paterna.

Com afirmen Baldó i Lacomba, la lectura del procés evidencia que no es tractava de jutjar només la persona de Peset, sinó essencialment el que ell representava: «Va ser executat pels vencedors per omplir la set de venjança, per ajustar comptes, per escarmentar moralment els vençuts (...) amb ell, de fet, s'executava gran part del que significava l'esperança republicana, aquella que entenia, encara en plena guerra, que cap política es podia fonamentar en l'extermi de l'adversari».

Arantxa Bea

La sociedad civil y el problema de la incivilidad

John Keane, profesor de Ciencia Política del Centre for the Study of Democracy, reflexiona en este ensayo, publicado por primera vez en 1996, sobre las limitaciones de la reflexión política contemporánea para teorizar sobre la violencia moderna.

REFLEXIONS SOBRE LA VIOLÈNCIA

JOHN KEANE

COL·LECCIÓ «ASSAIG», 2

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA. VALÈNCIA, 2001

El silencio sobre la violencia en los recientes análisis sobre la sociedad civil y el estado oscurece un problema ya de por sí sociológica y éticamente complejo como es el de la vinculación de la violencia con la dinámica de la sociedad civil. La retórica que acompaña normalmente a la idea de sociedad civil, especialmente desde que ésta última fuera recuperada por los intelectuales húngaros y polacos en la década de los 80, la configura como una *koiné* o espacio idealizado, antítesis de la violencia. Al mismo tiempo, el invento de la civilidad como antídoto de la incivilidad contribuye a reforzar esta idea de sociedad civil como promesa de pacificación, la cual omite las tendencias negativas de las sociedades actuales e impide la construcción de un marco teórico adecuado para el estudio de la violencia.

El empeño de Keane es arriesgado. Por un lado, detectar las limitaciones de las principales teorías tradicionales y contemporáneas a la hora de aprehender la cuestión de la violencia moderna, o, en sus propias palabras, «el problema de la incivilidad». Por otro, exponer algunas de las paradojas que una teoría política de la violencia necesitaría resolver.

Con este objeto, aborda, entre otras cuestiones, las relaciones entre violencia y sociedades contemporáneas. Los temas escogidos para su examen en este libro son

habitualmente los de su campo de estudio —democracia, sociedad civil y esfera pública. En este sentido se sitúan algunas de sus propuestas como: la democratización de los medios de violencia estatal, la preservación de determinadas formas de violencia como condiciones básicas de la civilidad, la creación de esferas públicas de controversia y el refuerzo de la capacidad para los juicios cotidianos sobre la violencia. En suma, cualquier salida al problema de la incivilidad sugerida por el autor en estas páginas pasa necesariamente por la promoción de la cultura de la civilidad dentro de la sociedad civil.

Las cuestiones planteadas por Keane en este ensayo son importantes. Y, si bien es cierto, que tiene el mérito de exponer varios puntos clave y atreverse a valorar cuestiones complejas, el resultado ofrece aspectos problemáticos, especialmente en algunas de las críticas que despliega y, más aún, en las conclusiones que de ellas extrae. Dicha actitud podría hacer pensar que sea su aportación personal a este tema la que finalmente se vea favorecida. Agradecemosle que plantee este tema y la cantidad de referencias filosóficas y políticas sobre la violencia que nos proporciona, pero seamos cautos a la hora de leer algunas de sus valoraciones.

Teresa Villarroya

Els camins de la raó

Aquest volum és una miscel·lània de treballs entorn de la problemàtica de la racionalitat i la transcendentalitat. La primera secció agrupa estudis de caràcter històric que s'hi refereixen. La segona tracta, centralment, problemes kantians. La tercera, planteja aquesta temàtica a pro-pòsit d'algunes posicions actuals.

TRASCENDENTALIDAD Y RACIONALIDAD

JOSEP L. BLASCO I MERCEDES TORREVEJANO (ED.)

PRE-TEXTOS. VALÈNCIA, 2001

Durant gran part del segle que acabem de deixar enrere, la producció filosòfica ha estat repartida en dues àrees geogràfiques diferents, l'anglosaxona, per una banda, i la continental, per l'altra. La diferència, però, entre les dues, no és simplement geogràfica sinó metodològica, temàtica, ja que estan orientades cada una en direccions divergents. Ara bé, el que resulta estrany i difícil d'entendre és que aquestes dues tradicions s'han posat d'esquena mútuament, s'han ignorat l'una a l'altra, fins al punt que es podria parlar de cisma filosòfic. El mal és que aquesta situació s'acceptava com un fet i no era, en general, considerat, ni estudiat.

En els últims anys la cosa ha canviat, s'ha començat a parlar de filosofia «angloamericana» i de filosofia «continental». La primera, centrada en una metodologia «analítica», amb les seues diferents variants; la segona, centrada en la fenomenologia, però, amb altres corrents com la teoria crítica, l'hermenèutica, la deconstrucció...

A poc a poc, però, s'han començat a fer el pont per un costat i per l'altre entre les dues tradicions. I no sols això, els «analítics» han ocupat posicions entre els «continentals» i aquests en el territori angloamericà. Això comporta o pot comportar un enriquiment saludable, però també confusions. De totes formes, en general, les posicions, bàsicament, es mantenen definides: la defensa de la racionalitat, per una banda, i el refús més o menys radical dels criteris generals de validació del treball filosòfic.

Aquest volum, *Trascendentalidad y racionalidad*, indica, ja d'entrada, pel seu títol, en quin dels dos costats se situen els treballs que l'integren. Els interessos dels seus autors, malgrat la diversitat de plantejaments o d'enfocaments, coincideixen a moure's pel camp de la teoria del coneixement. Els mateixos editors Josep L. Blasco i Mercedes Torrejano destaquen la unitat que hi ha entre les diverses aportacions. «Pero –afirmen– queríamos reconocernos en el cruce de tradiciones filosóficas que caracteriza nuestro momento». En el fons, les aportacions dels diferents autors del volum, constitueixen una contribució a «discutir la noció de razón», de «sus estructuras, sus límites, su función cognitiva, su función poético-moral, etc». I això, afegixen, és fer, d'una manera o d'una altra, «anàlisi trascendental».

Val dir que Kant es troba en el centre de les diferents anàlisis d'aquest llibre. Kant, Descartes i, no podia faltar-hi, Hume, amb el seu desafiament escèptic que continua insidiosament present, vigent. De fet, aquest problema, és un dels temes recurrents del llibre, ja que la fonamentació del coneixement n'és el centre de gravetat. Com hi ha també el contrapunt alternatiu, el naturalisme, punts de mira transcendental i analítics. No es possible, però, repassar, ara, els diferents discursos del volum. Diguem, només, que, en conjunt, constitueix una introducció clara i valuosa als problemes epistemològics des d'una perspectiva actual.

Josep Iborra